

**Orationes Dvae// Clariss. Et Ampliss.// Virorum,// Altera
Iacobi Sadoleti// S.R.E. Cardinalis, De Pace// Ad Imp.
Carolvm V.// Altera Io. Baptistae// Campegii Bononiensis,//
Maioricensium Episcopi,// ...**

Sadoleto, Jacopo

Venetiis, 1561

Ioannis Baptistae Campegii Bononiensis, Maioricensium Episcopi, Oratio
De Religione Tvenda, Ad Concilium Tridentinum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68816](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68816)

20

IOANNIS BAPTISTAE
CAMPEGII BONONIENSIS,
MAIORICENSIVM EPISCOPI,
ORATIO DE RELIGIONE TVENDA,

AD CONCILIVM TRIDENTINVM.

QVOD erat optādum, Sanctissimi Pa-
tres; &, quod unum ad teterrimam
pestem, per totum terrarum orbem
diutius peruagatam; nec non ad in-
uidiam nostri ordinis, infamiamque
sedandam maxime pertinebat: id, di-
uino primum consilio, deinde summi Pontificis, sum-
miq; Imperatoris pietate, studio, ac diligentia datū,
atque oblatum uidetur. Etenim pestifer ille serpens,
cuius ueneno iam pridem tota fere Germania infecta
erat, Britannia contabuerat; iam Italiam uersus, cæte-
rasq; Christianas prouincias, & nationes paulatim
alas expanderat, ac bonam populi partem contagio-
so aspectu perniciosoq; afflatu impune tabefecerat.
nos uero, qui populorum pastores, qui Religionis
propugnacula, qui Reipub. Christiana firmamenta,
quique adeò terrarum orbis lumina, splendoresque
habebamur; hætenus impietati ludibrio fuimus, nec
pietatis offensionem omnem uitauimus. inueterauit
enim iam, & penitus in mentibus hominum insedit
opinio, populis quidem perniciosa, nobis uero ad-
modum periculosa, quæ per uniuersum fere orbem,
omnium Christianorum sermone percrebuit, Episco-
pos,

DE RELIGIONE TVENDA

pos, atque Pastores, non ut Pastores iam, sed ut mercenarios, mercedem tantum spectare, sibi cauere, sua procurare, cætera negligere; irrumpant licet lupi, grassentur per ouile, necent, auferant, dum sibi cautum sit, Pastores nil ultra quærere, ne tantillum quidem oneris subire, si genium uel minima uoluptatis parte sint defraudaturi. quæ sane uoces, aliæq; huiusmodi, utinam Patres, ut falso, & à perditis passim hominibus iactabantur, ita in multorum animis locum ac sedem non obtinuissent. etenim melius illi fortasse suæ salutis consulissent, & nos, tanta apud bonos suspicione, apud improbos uero infamia, minime laborauissemus. dicant enim quæso, quantum temporis prætermissum est, ex quo huiusmodi pestis, ac flamma cœpit animos hominum peruagari, quin summorum Pontificum uigilantia, inuictissimi Imperatoris pietate, pluribus amplissimorum Cardinaliũ Legationibus, Episcoporum labore, ac diligentia, illis loco, ac tempore, pro uiribus non sit occursum; ac, ni optima Principum consilia, grauis semper Reip. fortuna interrupisset, quæ illorum animos à coepto cursu, pulcherrimisq; conatibus retardasset, & ad alias res primo quoque tempore capeffendas reuocasset, profecto talis morbus, & incendium, eorum studio, uirtute, ac procuratione penitus fuisset extinctum. sed non plus illi omnes, quàm una temporum peruersitas, potuere. quarum rerum equidem multa, eaq; præclara testimonia, patres, adducerem; quibus scilicet Pontificibus, quibus temporibus, quibus locis, & quoties fuerit cōgregata synodus, quod unum remedium tãtis malis adhiberi posse uidebatur; quoties

ties

ties rursus, bellis siue gerendis, siue impendentibus, aut aliis quibusdam difficultatibus, eadem interrupta sit; atque impedita: ni uererer orationem meam dilatare, quæ infinita esse posset; atque etiam ut omnem prorsus occasionem in hac parte insolentius uolitandi, ac insultandi uehementius, deuitem: præsertim cum uos ipsi omnibus rerum omnium certissimi, ac locupletissimi testes esse possitis. non enim, ut cætera omittam, semel, aut iterum, sed persæpe è uariis orbis partibus, maximis uestrum, rerumq; uestrarum incommodis, ac periculis conuenistis. Nunc uero ipse summi Pontificis, piissimiq; Imperatoris egregia uoluntas, singularisq; uirtus, quibus uobis laudibus, quibus ue honoribus decorandæ uidentur, qui cum statim restituta synodo, multæ iterum tempestatum species, turbulentissimæque armorum procellæ toto propemodum orbe, terra, mariq; excitatæ consurgerent, omnibus præ Christi ecclesia fluctuante pro nihilo habitis, frequentem illam religionis rem tractare, hoc agere, ad hoc tantum negotium incumbere, & uolunt, ut par est, & iubent. quippe eò rabies hæreticorum euasit, ut, nisi illis saltem hoc tempore obuiam iretur, omnia ab eorum prophanis latratibus, uenenatisq; moribus discerpta fuissent, ac lacerata. Venit igitur, Patres, tempus, iam diu nobis expectatū atq; exoptatum, & populo Christiano illuxit aliquando illa dies, de qua in orationis initio dixeram, & in qua, diuino freti præsidio, & horum ipsorum Principum auspiciis, studio, ac diligentia, hostes confundere; scissa dogmata refarcire; periclitanti Ecclesiæ opem ferre; eiusdem auctoritatem prope intermortuam re-

G nouare;

DE RELIGIONE TVENDA

nouare; susceptam nobis maculam falso improborum
 iudicio delere; existimationem nostram iam pridem
 amissam, gentibus, & nationibus reconciliare, & er-
 rantes, lapsos, ac denique fractos, & debilitatos piorū
 animos, monere, erigere, & confirmare plane ualea-
 mus. non est enim amplius, non est metuendum, mi
 hi credite Patres, quin ea, quæ huiusmodi tēporibus,
 rebus omnibus omiſſis, tam forti, tamq̄; alacri animo
 cœpta sunt; per admirabilem prudentiam, coniun-
 ctosq̄; eorundem Principum animos, & uoluntates,
 ad pulcherrimum exitum non perducantur; præfer-
 tim si illorum studium, & diligentiam, uestra uigilan-
 tia, quemadmodum facitis, perpetua comes, & socia
 consequatur: quæ quo pacto ad has res, & hoc potif-
 ſimum tempore sit adhibenda, paucis expediam; non
 quò, Patres, id uos ignorare arbitrer: neminem enim
 in hoc grauissimo, pariter & sanctissimo confesſu ad
 se intelligo, cuius summam prudentiam, & coniunctā
 cum pietate sapientiam, non admirer: sed quoniam
 mihi id oneris impositum est, ut ex hoc loco apud or-
 natissimos, eosdemq̄; doctissimos uiros, uerba faciam.
 quod etsi lōge uires meas exuperare sentio, tum pro-
 pter rei magnitudinem, & huius auctoritatem loci,
 tum etiam propter imbecillitatem ingenii, & nullam
 prorsus ad agendum facultatem, cum mihi ipsi sem-
 per persuaserim, nihil huc, nisi perfectum ingenio, at-
 que elaboratum industria afferri oportere; tamen, ne
 id quod semel suscepi, propter animi infirmitatem ui-
 dear omnino deponere, expectationemq̄; uestrā, ora-
 tione mea diutius suspensam tenere; de hac eadem ui-
 gilancia, pauca & breuiter dicere aggrediar: cum nul-
 lum

lum

lum aliud argumentum in mentem uenire potuerit, quod, pro loci, temporis, personarumque dignitate, commodius à me possit tractari. quæ dum persequor, quæso uos, amplissimi Patres, pro humanitate uestra, quæ summa est, ut, quæadmodum hætenus fecistis, me benigne attenteque audiatis. Equidem, Patres, cum uniuersam rem animo complector, onusque nostrum mecum diligentius ipse considero; non eadem mihi uidetur nostra, ac cæterorum Principum ratio. quam uis enim unaquæque potestas, ut ait Apostolus, à Deo fit constituta; non tamen omnes in eadem arena uersamur. Illi enim terrena, nos cœlestia; illi fluxas, & momentaneas, nos stabiles, & sempiternas opes; illi corporum, nos animorum salutem; illi denique parum fortasse, nos maxime necessaria populis procuramus. Elaborandum est igitur, Patres, & in eo omnes industriæ nostræ nerui sunt adhibendi, quod in primis præstare debemus, ut, quæto uberiora, splendidiore, Deoque Opt. Max. gratiora cæteris omnibus sunt hæc, tanto maiori cum diligentia, hoc tempore, hoc inquam tempore peropportuno, & maxime omnium necessario à nobis rite, atque integre administrantur. etenim, si illa iis artibus facile retinentur, quibus initio parta sunt; sunt autem parta multorum hominum studiis, & laboribus, quid de his existimandum est, Patres, quæ unius tantum & Dei, & hominis, nocturnis, diurnisque uigiliis, immensis sudoribus, & cruciatibus, atque adeo preciosissimo sanguine de sæuissimi hostis manibus sunt extorta? illud præterea, Patres, in mentem uenit, Principes ipsos partis opibus, & Imperiis, & cæsis, ac fugatis hostibus, omnia pacata, omnia tranquilla

DE RELIGIONE TVENDA

possidere; mœnibus præterea præfidiisq; circummu-
 nitos, neminem amplius formidare; nobis uero infir-
 mis atq; imbecillis, & cum hoste munitissimo, ac sem-
 piterno dimicantibus, semper in stationibus, in excu-
 biis, in armis, in laboribus, degendum est, ne leo ille
 rugiens, qui semper circuit, semper explorat, semper
 aliqua in incautos excogitat stratagemata, ouem ali-
 quam, non auro, neque argento, sed, ut paulo ante di-
 cebam, preciosissimo sanguine redemptam, deuoret.
 Illud etiam, Patres, præ oculis semper habendum cen-
 seo, nos esse à Deo constitutos, terræ sale, mundi
 lumina, ciuitates supra montes positas; atque in om-
 nium conspectu, in omnium ore uersari: abolito sale,
 omnia insipida remanere; extincta luce, statim tene-
 bras oboriri; ruente ciuitate, cæteras opes in eandem
 ruinam trahi. patiemur igitur, Patres, Dei Ecclesiam,
 Christi sponsam, Spiritus sancti domicilium, Apосто-
 lorum ædificium, communem matrem tanto excidio
 oscitantia nostra, desidiaq; corruere? absit, Patres, ut
 talentum illud, nostræ fidei abeunte domino commif-
 sum, terra inutiliter abditum, nostra pereat fœcordia;
 ne redeunte domino, & rationem ab oscitantibus ex-
 poscente, in exteriores tenebras coniciamur. Ethni-
 cus ille poeta, Patres, dum uniuersæ Græciæ Impera-
 torem pro una muliere, & eadem adultera bellum ge-
 rentem inducit, figmentis quibusdam admonet illi,
 cuius consilio omnia nituntur, & cui totius exercitus
 salus commissa est, semper esse uigilandum. nos autē,
 quibus uerum illud, atque diuinum oraculum perpe-
 tuam pollicetur beatitudinem, si, ut frugi seruos de-
 cet, etsi prima, etsi secunda uigilia uenerit, dominus
 inue-

inue-

inuenerit uigilantes; his temporibus, tantoq; bello pro aris, & focus gerendo dormiemus? aut muliercularum more, compressis manibus totum diem sedentes otiamur? minime, Patres, minime inquam; at illud potius meminerimus hunc illum nobis peroptatum illuxisse diem, quo, si uiri erimus, & plane uiri, sicut esse debemus, sublata humeris cruce, Christi sanguine insigniti, fidei lorica induti, ac sanæ doctrinæ gladio præcincti, eius Ecclesiæ nos acerrimos propugnatores exhibeamus, ut demum uictis, ac spoliatis hostibus, non Iouis, sed ueri Dei templa, non Romana, sed coelestia capitolia triumphantes ascendere ualeamus. Nitendum est etiam, Patres, in quo uigilandum, laborandum, sudandum omnino nobis est, si uigilantissimi Pastoris officium, atque partes omnes sustinere uolumus; ut patientiam perseuerantiam, animi magnitudinem, & charitatem supremi Pastoris, qui se nobis, tanquam speciosissimum exemplar semper, & in singulis quibusque actionibus imitandum proposuit, quoad eius fieri possit, imitemur. quod etsi arduum, & longe omnium difficillimum est, tamen in rebus præclarissimis, & humanas uires excedentibus prima sequendo, semper honestissimum fuit, & habitum est, in secundis, tertiisque consistere; id, quod nobis, eo præsertim auspice, & adiutore poterit aliqua ex parte contingere; si, pro Dei gloria, & populorum salute conseruanda, ipsius uestigiis insistentes, uitam ipsam, & sanguinem, nedum cætera omnia, cum usus uenerit, profundere non dubitauerimus; si, præsertim hoc tempore, rebus omnibus confusis, ac perturbatis, & uentis quibusdā reflantibus,

animo

DE RELIGIONE TVENDA

animo non defecerimus, nec à recto cursu deflexerimus; sed in Christi causa defendenda, quantum in nobis fuerit, perstiterimus. quam si per ipsorum temporum, uel hominum quorundam malitiam tueri nõ dabitur; opprimi nos onere officii potius eligamus, quàm tam piam, tam sanctam, tam salutarem, tam illustrem prouinciam sustinendam nobis impositam, & alias quidem sæpe sustentatam, aut propter perfidiam abiicere, aut propter ignauiam deserere. si demum nostra consilia, & cogitationes omnes ad augendam religionem, moresq; instaurandos retulerimus; & in mediis tenebris, fluctibus, ac tempestatibus in Christum semper, tanquam in cynosuram intuiti fuerimus; quicquid deinde euenerit, forti, constantiq; animo toleraturi, & nobiscum præclarissime actum existimaturi, si digni habiti fuerimus pro Christi gloria, probra & contumelias pati. hæc est illa patientia, quam ueri imitatores Christi; tanquam munitissimum clypeum cõtra quoscunque mundi ictus obiicere consueuerunt; hæc illa perseuerantia, quæ à nobis exigitur, & quam rerum præsens status, & temporum ratio maxime requirit; hæc animi altitudo est, & tranquillitas, quæ in Christianis hominibus, & potissimum in Episcopis inesse debet; hæc denique est illa cæterarum omnium uirtutum regina caritas, quã nobis Christus, seruator noster, cœlos ascensurus, ueluti ex testamento reliquit, maximeq; omnium commendauit. Aegrotat, Patres, totum Reip. corpus, & eo genere morbi, ac grauitate, mihi credite, ægrotat, ut, nisi in medicinis faciendis peritia, & diligentia uestra maxime apparuerit, eius salus in maximum periculum,

culum, & extremum pene discrimen sit adducta. Omnia enim, quæ pro illius incolumitate, conseruatione, ac salute, summa præpotentis Dei nostri benignitate illi data, ac donata sunt, ab istis nouis, atque eruditissimis magistris aut omnino tolluntur, aut pro maxime dubiis relinquuntur, ita, ut ueritati uanitas, medicinæ uenenum, rebus salutaribus, mortifera omnia plane successisse uideantur. tanta (proh dolor) mentibus humanis per eosdem offusa est caligo. & quidem cæteris istorum uitiis, ac peccatis ita moueor, ut ea reprehendenda tantum existimem; hic uero, tanto dolore afficio, ut non queam satis, neque miseram nostrorum temporum condicionem deplorare, neque huius negotii, quod tractamus, rationem, fortunamque miserari. sed omittamus querelas, ne oratio nostra ab eo, quod instituimus, aliena esse uideatur; & illuc reuertamur, ut diligenter attendamus, qua cura, quo studio, quanto animi feruore, in eam provinciam nobis incumbendum sit, in qua præcipue de animabus agitur, nec illis, quidem paucis, sed de his omnibus, quæ in toto terrarum orbe & sunt, & in posterum sunt futuræ; pro quibus Christus ipse Deus, & homo mori, & extrema quæque supplicia pati uoluit. à cuius quidem præsidio, cum ipsæ discedunt; uos proximos habet, uos sibi propugnacula, uos munimenta, uos Duces, uos milites, uos patres, uos pene Deos reputant. Quòd si nos orarent, atque obsecrarent, ut suis incommodis, necessitatibus, saluti denique, in tanta præsertim rerum omnium suarum perturbatione, ne dicam desperatione, cõsuleremus: quid aut illis honeste respondere possemus, aut pro earum

DE RELIGIONE TVENDA

earum miseriis siue tollendis, siue subleuandis face-
 re? nisi ut nos, fidemq; nostram implorent? adsunt,
 & implorant, neque solum implorant, uerum etiam
 uehementer efflagitant. Fingite cogitationibus ue-
 stris, liberae enim sunt cogitationes nostrae, eas hic for-
 didatas adesse; nosq; ueluti suorum ulcerum, atque
 ægritudinum medicos, & curatores peritissimos huc
 adductos intueri, & sæpe, ac sæpius appellare; sum-
 moque, & incredibili pene desiderio teneri, progres-
 sum, atque exitum huius cõcilii uidendi, in quo uno
 totam spem suae salutis, atque incolumitatis positam
 & collocatam esse intelligunt. Possumus, amplissimi
 Patres, illis egregie admodum operam nostram naua-
 re, possumus: omnia enim, quae ad hanc rem specta-
 re uidentur, prompta sunt, & parata; tempus, locus,
 Patrum frequentia, Principum fere omnium unani-
 mis consensus praesto nobis sunt; neque ullum auxi-
 lium aduentitium expectandum amplius, aut expe-
 tendum uidetur. Quòd si à uobis destituantur, id
 quod uix in mentem cuiusquam uenire, aut cadere
 potest; quò infelices confugiant, quem ue portum
 suae miseræ, atque iactatae fortunæ huc, atque illuc flu-
 ctantes, inuenire possint, aut quò se uertant, amplius
 non habent; nullumq; periculum adeo graue inueni-
 ri, aut excogitari poterit, ad quod, tanquam ad sco-
 pulum, eas detrudi aliquando non sit necesse. Qua-
 re, perpetua illa uigilantia, quam ciuitatibus, quibus
 praefecti estis, debetis, facite, Patres, ut hoc potissimū
 tempore toti terrarum orbi illucescat; perficite, ut,
 quam de uobis Christiani homines conceperunt, nō
 eos frustretur opinio; mementote etiam, & sæpe, ac
 sæpius,

sæpius in mentes uestras reuocate, quæ præmia uiuo
 Dei omnipotentis oraculo Christum intrepide con-
 fidentibus sint statuta; quæ ue rursus eos supplicia ma-
 neant, qui uel opes, uel gloriam, uel propriam salu-
 tem sacrosancto illius nomini anteponant. sit clarum
 illud Nicenum concilium, Patres, quo horrenda Ar-
 rianorum rabies sedata est: ornetur eximia laude Cō-
 stantinopolitanum, quo impia Macedonicorum sen-
 tentia fuit damnata: habeatur egregium Ephesinum,
 quod ingentem Nestorianorum flammam extinxit:
 anteponatur his Chalcedonense, quo pertinax Euty-
 chianorum peruersitas est debellata: cætera item in
 æterna gloria sint, quibus diuersæ diuersis tempori-
 bus oborientes hæreses sunt radicitus extirpatæ. erit
 profecto inter horum laudes aliquid loci uestræ glo-
 riæ, si non unam, aut alteram, sed tot, ac tantas recen-
 tium hæreticorum hæreses, atque monstra, uestris san-
 ctissimis decretis, tanquam fortibus, & fulgentibus ar-
 mis, de medio funditus sustuleritis: quanquam om-
 nis honor, & gloria Principi, atque omnium bonorū
 auctori Deo sit tribuenda, qui per uos Ecclesiæ suæ
 consultum esse uoluerit. Quæ cum ita sint, Patres, pri-
 mum totius Reip. Christianæ causa, qua secundum
 Deum nulla res cuiquam potior esse debet; deinde,
 pro uestra summa, & nobis cognita pietate; pro mea
 item, quam communem uobiscum habeo, auctorita-
 te uos hortor, pro magnitudine imminentis pericu-
 li obtestor, ut otio, ut paci, ut omnium saluti consu-
 latis, atque ea in præsentis futurisq; consessibus Spiri-
 tus sancti fauore diligenter, ut instituistis, & fortiter
 decernatis, quæ uobis honesta, Reip. salutaria, Deo

H Opt.

DE RELIGIONE TVE'NDA

Opt. Max. gloriosa sint futura. Te uero beatissime Paule, te inquam sapientissimum, & singulari quadam electione electum Apostolum appello, id quod tacito quodam animi sensu, & cogitatione uniuersa hæc sacrosancta synodus facit, atq; ego illius nomine supplex, humiliq; prostratus, quanta maxima possum animi, & uocis contentione abs te peto, & flagito; ut, quemadmodum huiusmodi die admirabili, atque extraordinaria Dei uirtute, & misericordia effectum est, ut ex Saulo Paulus, ex impio pius, ex atrocissimo Christiani nominis hoste acerrimus eiusdem propugnator, & propagator euaderes; ita piissimis tuis, efficacissimisque precibus hodierna die, atque hoc ipso temporis puncto, quo loquor, eandem plane uirtutem, & misericordiam omnibus rebellibus, obstinatis, atque in suis prauis opinionibus, & hæresibus obfirmatis animis impetrare contendas: quandoquidem ea omnia, quæ humana ratione, & sapientia inueniri, aut excogitari hæctenus potuerunt, nihil, aut certe parum admodum profecere. Quod si per te impetratum fuerit, non tu quidem beatior eris, & sanctior; neque enim esse potes, qui nunc es, & beatissimus, & sanctissimus: sed certe nomen tuum illustrius, & maiori quadam cum celebritate, quam antea, in omnium gentium, ac populorum sermonibus, & mentibus semper hærebit: si quidem ex tali beneficio non minorem utilitatem uniuersus orbis sentiet, ac percipiet, quam olim, dum in terris pro Christo legatione fungereris, ex tuis grauibus, ac uehementibus concionibus idem senserit, atque perceperit: nisi forte maius sit populis patefacere uiam ad felicitatem, quam

curare,

curare, ut qui à uera religione defecerint, rursus refiscant, & in rectam salutis semitam reuertantur. Hoc iterum abs te, non sua commoda procurantes, non priuatas iniurias ulcisci quærentes, non Regni, aut alicuius potentia appetentes, postulant; sed hi qui laudem, ac gloriam Dei tuendam, & conseruandam susceperunt; hi qui rerum omnium sibi charissimarum obliti, maria, & tetras, ad tui exemplum difficilimis temporibus pertranseunt, huc religionis constitutendæ gratia confluxere; hi deniq; qui nihil aliud cogitant, nihil agunt, nihil moliuntur, nihil magis in optatis habent, quàm ut idem sentiant omnes, idem dicant, idem uelint, ac inter ipsos nullū prorsus schisma reperiatur; ita, ut charitatem maxime amplexantes, & in uera fide, ac religione, ea, qua decet, pietate, ac constantia perseuerantes, tandem in Christo, cum Christo, & per Christum in die Domini salui fiant. D I X I.

ERRATA

pag. 5. b. suaq; ipsum innocentia,
 pag. 6. b. possides? quod etiam si
 pag. 8. b. nec amicitia tibi adiungete
 pag. 9. b. ingenia: quod plura
 pag. 11. a. maximi Regis fidei
 pag. 11. b. uolebat. Cum ego
 pag. 16. a. passa sint quid est
 pag. 21. a. decorandæ uidentur, qui
 pag. 24. a. salutaribus, mortifera
 pag. 24. a. nec illis, quidem
 pag. 24. a. præsidio, cum

CORRIGENDA

suaq; ipsorum innocentia
 possides? quod etiam si
 nec amicitia tibi adiungere
 ingenia: quo plura
 maximi Regis fidei
 uolebat: cum ego
 passa sint: quid est
 decorandæ uidentur? qui
 salutaribus mortifera
 nec illis quidem
 præsidio cum